

5

Doet voorbeeld volgen? Gelijkenis in de vrijtijdsbesteding van kinderen en hun ouders

Marjon Schols, Caroline van Weert (uu) en Jos de Haan

5.1	Socialisatie en gelijkenis in vrijetijdsbesteding	123
5.2	Is de invloed van de ouders veranderd?	123
5.3	Sportdeelname	125
5.4	Museumbezoek	130
5.5	Kunstbeoefening in de vrije tijd	134
5.6	Lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen	138
5.7	Gelijkenis in het gezin	142
	Noten	143
	Literatuur	145

Samenvatting

Door veranderde opvoedingsidealen is de overdracht van gewoontes, gedragingen en interesses van ouders op hun kinderen mogelijk veranderd. Ouders zijn in de afgelopen decennia meer op gelijke voet met hun kinderen komen te staan, waardoor kinderen tegenwoordig vaker zelf bepalen wat ze in hun vrije tijd doen. Het verschil in vrijetijdsbesteding tussen ouders en kinderen is hierdoor wellicht toegenomen. Daarentegen zijn ouders meer tijd in hun kinderen gaan investeren, waardoor gelijkenis in vrijetijdsactiviteiten mogelijk is toegenomen. In dit hoofdstuk onderzoeken we in welke mate kinderen en ouders meer of minder op elkaar zijn gaan lijken op het gebied van vrijetijdsbestedingen.

Het gedrag van de ouders blijkt een grote invloed te hebben op dat van hun kinderen. Die invloed zien we vooral bij museumbezoek: als ouders een museum bezoeken, is de kans groot dat hun kinderen dit ook doen. Ook bij sport, kunstbeoefening en lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen is de invloed van de ouders groot. Naast het ouderlijk gedrag zijn ook de opleiding en het inkomen van de ouders van belang voor de activiteiten die jongeren in hun vrije tijd ontplooien, zij het in mindere mate. Verder is het gedrag van de moeder meer bepalend voor het vrijetijdsgedrag van de kinderen dan het gedrag van de vader. Sinds 1983 is de invloed van de ouders nauwelijks veranderd. Alleen bij museumbezoek en lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen is de invloed van de moeder toegenomen. Dit duidt op een grotere gelijkenis in de vrijetijdsbesteding van ouders en hun kinderen. Er is geen sprake van een grotere kloof tussen ouders en kinderen op het gebied van vrijetijdsbesteding; kinderen volgen juist de adviezen en voorbeelden van hun ouders op.

5 Doet voorbeeld volgen? Gelijkenis in de vrijetijdsbesteding van kinderen en hun ouders

5.1 Socialisatie en gelijkenis in vrijetijdsbesteding

Zowel bewust als onbewust sturen ouders hun kinderen in een bepaalde richting. Zij stimuleren hen om gewaardeerde activiteiten te ondernemen en andere te laten, om zich te interesseren voor bepaalde zaken en om hun meningen te delen of ten minste te respecteren. Soms gebeurt dat in discussies waarin ouders bewust voorkeuren en waarden proberen over te dragen, als onderdeel van de opvoeding van de kinderen. De overdracht van gewoontes, gedragingen en interesses is voor een groot deel ook onbewust. In hun eigen gedrag geven ouders een voorbeeld dat kinderen mogelijk volgen en uit de dingen die ouders zeggen blijkt waar hun interesses naar uitgaan en welke meningen zij erop na houden. Deze interesses en meningen kunnen kinderen eveneens overnemen.

De overdracht van gewoontes, gedragingen en interesses tussen generaties is onderdeel van het socialisatieproces. Zo wordt cultuur in brede zin overgedragen van de ene generatie op de andere. Naar deze processen van overdracht in het gezin wordt vaak verwezen met het begrip primaire socialisatie (De Jager 1967). Behalve in het gezin worden kinderen ook in andere omgevingen beïnvloed, het meest op school en bij vrienden (Elling 2002). Die processen vormen de secundaire socialisatie. In dit hoofdstuk besteden we aandacht aan de primaire socialisatie, dat wil zeggen aan de mate waarin ouders invloed hebben op het gedrag van hun kinderen. We kijken vooral naar de overdracht van het gedrag van ouders op kinderen op het gebied van vrijetijdsbesteding. We onderscheiden vier domeinen binnen de vrijetijdsbesteding, te weten sportgedrag, museumbezoek, kunstbeoefening en lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen.

De invloed van de ouders op het gedrag van hun kinderen is mogelijk verminderd door ontwikkelingen als individualisering en veranderde opvoedstijlen, die meer de nadruk leggen op de zelfontplooiing en zelfstandigheid van kinderen (zie hoofdstuk 3). Daartegenover staat de toegenomen aandacht van ouders voor kinderen (Cloin en Schols, nog te verschijnen), die er mogelijk toe heeft geleid dat het vrijetijdsgedrag van ouders meer overeenkomsten vertoont met dat van kinderen. We bekijken daarom hoe de invloed van ouders is veranderd door de tijd heen. Zijn ouders en kinderen meer of minder op elkaar gaan lijken wat betreft hun vrijetijdsgedrag?

5.2 Is de invloed van de ouders veranderd?

Dankzij hun ouders komen kinderen met een selectie van vrijetijdsactiviteiten in aanraking. Veel ouders sporten zelf of zijn in sport geïnteresseerd en stimuleren hun kinderen om ook aan sport te doen. Spel en sport is iets wat kinderen ook uit eigen beweging gaan doen, maar als het om kunst en cultuur gaat ligt dat vaak anders. Een deel van de ouders moedigt hun kinderen aan zelf een kunstvak te beoefenen, meldt ze aan voor les- sen of neemt ze mee naar culturele instellingen, andere ouders doen dit niet. Waardering

voor kunst komt meestal niet vanzelf maar moet bijgebracht worden. Zo leert een deel van de kinderen een muziekinstrument bespelen of gaat weleens naar een museum. Van kunstwerken genieten of zelf kunstzinnige activiteiten beoefenen vraagt om een proces van leren en oefenen.

Bij kinderen tussen de 6 en 16 jaar is door de dagelijkse nabijheid de invloed van de ouders het meest direct. Kinderen brengen veel vrije tijd met hun ouders door en gaan samen met hen naar musea en naar klassieke concerten (Nagel et al. 1996; Smithuijsen 1997); ook doen ze in het bijzijn van ouders aan sport (Breedveld 2006), en melden zich in overleg met ouders aan voor sport-, kunst- of andere vrijetijdsverenigingen. In de pubertijd gaat de eigen mening van jongeren sterker meespelen en volgen zij eerder de voorkeuren van de eigen *peer group* (Van Wel 1993). Begrippen als 'kunst' en 'cultuur' vinden ze dan al vlug saai (De Waal 1989). Aan sport doen ze vaak op eigen manier en in eigen kring. Dit neemt niet weg dat ze mogelijk nog steeds dezelfde sporten als hun ouders beoefenen of de voorkeur van hun ouders delen.

De socialiserende invloed van ouders (en ook van school en de vriendenkring) blijft een groot deel van het leven werkzaam. Kinderen van cultureel actieve ouders blijken op latere leeftijd ook vaak kunstliefhebbers te zijn (Ganzeboom 1989; Maas et al. 1990; Nagel et al. 1996), kinderen van sportieve ouders doen later ook relatief vaak aan sport (Manders en Kropman 1978; Breedveld 2006) en kinderen met ouders die aan kunstbeoefening doen, beoefenen op latere leeftijd vaker een kunstvorm (Van den Broek 2010). Volgens Bourdieu (1984) leidt dit proces van overdracht van gedragingen, gewoonten en gedachten tot een reproductie van sociale ongelijkheid. Kinderen nemen esthetische, culturele en sportieve voorkeuren in hoofdlijnen steeds over van hun ouders, en die voorkeuren zijn weer van invloed op de verdeling van levenskansen. Het overnemen van voorbeelden geldt overigens ook als ouders een voorbeeld geven dat maatschappelijk op weinig waardering kan rekenen. Wat ouders overdragen op hun kinderen is daardoor van grote invloed op het verdere leven van die kinderen.

Er is reden om aan te nemen dat de overdracht in het gezin in de loop van de tijd is veranderd. Door wijzigingen in opvoedingsklimaat en opvoedingsidealen zouden kinderen en ouders steeds meer op voet van gelijkheid komen te staan, of zoals De Swaan (1979) het uitdrukte: er vond een overgang 'van bevelshuishouding naar onderhandelingshuishouding' plaats (zie ook hoofdstuk 3). Deze nivellering van sociale verhoudingen heeft volgens Knulst (1989) tot gevolg gehad dat jongeren meer zelf zijn gaan bepalen wat mooi is, hoe ze hun haar dragen en wat ze in de vrije tijd doen (vgl. De Haan en Knulst 2000). Het vrijetijdsgedrag van ouders en kinderen zou daardoor minder op elkaar zijn gaan lijken. Op basis van deze veronderstelling is een afname te verwachten van de invloed van de ouders op het vrijetijdsgedrag van kinderen.

Het onderzoek van Knulst (1989) en dat van De Haan en Knulst (2000) ging echter vooral over verschillen tussen generaties die voor en na 1955 zijn geboren. Ook daarna zijn generaties volwassen geworden en de nivellering heeft eraan bijgedragen dat ouders en kinderen nu meer met elkaar praten en meer belangstelling voor elkaars leefwereld tonen. Ouders zijn in de afgelopen dertig jaar meer tijd aan hun kinderen gaan besteden, vooral de hoogopgeleide ouders besteden meer tijd aan het verzorgen van kinderen en aan voorlezen of samen een spelletje doen (Cloin en Schols, nog te verschijnen). Van een

generatiekloof, als gekeken wordt naar de attitudes van ouders en kinderen, lijkt geen sprake te zijn (Bucx 2009). Doordat ouders meer op gelijke voet met hun kinderen zijn komen te staan, zijn ze immers meer maatjes en belangrijke adviseurs geworden. Mogelijk leiden deze ontwikkelingen ertoe dat het vrijetijdsgedrag van kinderen en dat van ouders meer op elkaar zijn gaan lijken. Bovendien zijn de ouders ook veranderd. Zij zijn vaak inmiddels de kinderen van de generaties die zich ooit tegen hun ouders verzetten en een 'tegencultuur' ontwikkelden.

Of er sprake is van een afname of juist van een toename van de invloed van de ouders op hun kinderen, onderzoeken we aan de hand van vier verschillende vrijetijd domeinen. Met gegevens van het Aanvullend voorzieningengebruikonderzoek (AVO) kunnen we de invloed van ouders op thuiswonende kinderen tussen 6 en 18 jaar bekijken voor verschillende jaren (1983-2007).¹ Ondanks de lengte van deze vrij unieke tijdreeks zijn er enkele beperkingen bij het gebruik van deze data. De data vormen een momentopname van het vrijetijdsgedrag van ouders en kinderen. Dit houdt in dat er, bijvoorbeeld voor museumbezoek, alleen is gekeken naar de mate waarin ouders en kinderen beiden aangeven naar een museum te gaan. Onduidelijk is of er sprake is van een gezamenlijke activiteit. Evenmin geeft het AVO inzage in de mate waarin de socialisatie van vrijetijdsgedrag op jonge leeftijd invloed heeft op vrijetijdsgedrag op latere leeftijd. Aangezien ander onderzoek wijst op de belangrijke socialiserende invloed van ouders op jonge kinderen en de invloed die socialisatie heeft op latere leeftijd, nemen we in dit onderzoek aan dat ouders het vrijetijdsgedrag van hun kinderen beïnvloeden. Een ander nadeel van het AVO-databestand is dat de invloed van cultuureducatie, bewegingsonderwijs en van vrienden niet onderzocht kan worden. Uit ander onderzoek blijkt dat niet alleen het bereikte opleidingsniveau (Ganzeboom 1989; Nagel 2009), maar los daarvan ook de cultuureducatie op school (Ranshuysen en Ganzeboom 1993) invloed heeft op de latere cultuurparticipatie. Het onderzoek van Nagel (2009) naar cultuurdeelname onder jongeren laat overigens zien dat de cultuurparticipatie van ouders een grotere invloed heeft dan het behaalde opleidingsniveau en de cultuureducatie op school.

5.3 Sportdeelname

De trend dat meer mensen zijn gaan sporten geldt ook wanneer we ouders en hun thuiswonende kinderen bezien (zie tabel 5.1).² Deed in 1983 nog iets meer dan de helft van de kinderen tussen de 6 en 18 jaar frequent aan sport, in 2007 is dit toegenomen tot 69%. Van de ouders sport een kleiner deel frequent, maar ook bij hen is een duidelijke toename te zien. In 1983 deed 26% van de moeders en 30% van de vaders met kinderen in de leeftijd van 6 tot 18 jaar frequent aan sport, in 2007 is dit respectievelijk 44% en 39%. Deze cijfers zijn iets lager in vergelijking met de sportdeelname van alle mensen tussen de 18 en 65 jaar: van deze groep sport ongeveer de helft frequent. De lagere cijfers bij de ouders worden veroorzaakt doordat ouders met jonge kinderen en alleenstaande ouders door tijdsdruk minder aan sport doen (Tiessen-Raaphorst, nog te verschijnen).

Tabel 5.1

Frequente sportdeelname onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar en onder hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983	1991	1999	2007
alle kinderen	57	60	61	69
meisjes	57	60	62	68
jongens	58	59	61	70
moeders	26	35	32	44
vaders	30	32	32	39

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Wanneer we het sportgedrag van de ouders vergelijken met dat van de kinderen, blijkt dat kinderen vaker sporten als een van beide of beide ouders dat ook doen (vgl. Scheerder 2004) (met sporten bedoelen we hier frequent sporten). In 2007 sportte 87% van de kinderen met twee sportende ouders, tegenover 61% van de kinderen met twee niet-sportende ouders (tabel 5.2). Het sportgedrag van de ouders lijkt dus van invloed te zijn op dat van de kinderen. In 1983 lag het aandeel sporters onder zowel kinderen met, als kinderen zonder sportende ouders lager dan in 2007. In deze periode is de sportdeelname van de ouders overigens nog sterker gestegen dan die van de kinderen (niet in tabel).

Tabel 5.2

Frequente sportdeelname onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar naar de frequente sportdeelname van hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983	1991	1999	2007
geen van beide ouders	49	49	50	61
alleen moeder	68	69	71	76
alleen vader	66	65	67	81
beide ouders	78	79	81	87

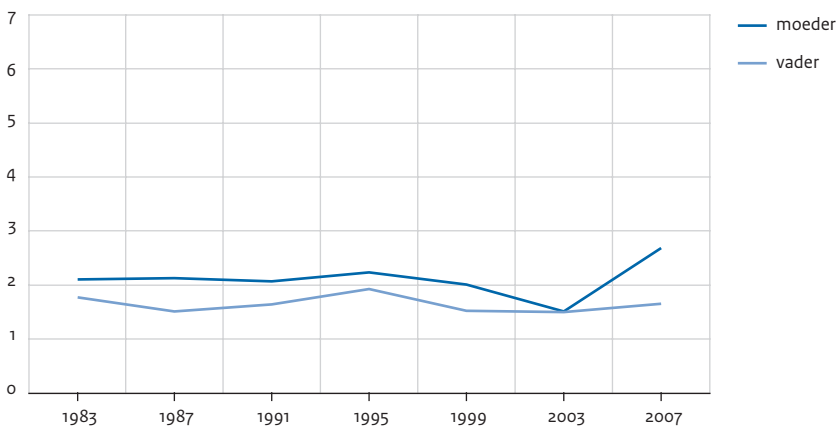
Bron: SCP (AVO'83-'07)

Door het sportgedrag van beide ouders onderling te vergelijken, kan de overeenkomst in sportieve activiteit tussen moeders en vaders en hun kinderen over de jaren bekeken worden.³ Uit figuur 5.1 blijkt dat zowel het sportgedrag van de moeders als dat van de vaders invloed heeft.⁴ Het gedrag van de moeder heeft een grotere invloed dan dat van de vader, behalve in 2003. Aangezien de opvoeding van de kinderen voor het grootste deel bij de moeders ligt (Cloïn en Schols, nog te verschijnen), heeft hun voorbeeldgedrag mogelijk een grotere invloed dan het gedrag van de vader. Tussen 1983 en 2003 lijkt de invloed van moeders op het sportgedrag van het kind af te nemen. In 2007 is

daarentegen een sterke toename te zien. De vaders geven over de gehele periode een wisselend beeld te zien. Of er sprake is van een stijgende of dalende trend in de invloed van de vader en de moeder in de periode 1983-2007, toetsen we aan de hand van een regressieanalyse.

Figuur 5.1

Invloed van het frequente sportgedrag van vaders en moeders op dat van hun thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar^a, 1983-2007 (in odds ratio's)^b

- a Gecontroleerd voor de leeftijd en het geslacht van het kind, het opleidingsniveau van de vader en de moeder, het gezinsinkomen en de regio.
- b De odds ratio's zijn voor zowel de vader als de moeder boven de 1; dit houdt in dat het sportgedrag van de ouders een positieve invloed heeft op dat van hun kinderen. Naarmate de odds ratio groter is, is de kans dat kinderen van sportende ouders ook sporten groter.

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Zoals al bleek uit tabel 5.1, verschillen meisjes en jongens niet van elkaar in hun sportdeelname. Dit verschil is ook te zien in tabel 5.3. Verder sporten kinderen in de leeftijd van 11-14 jaar vaker dan 6-10-jarigen, en doen kinderen in de leeftijd van 15-18 jaar minder vaak aan sport dan de 6-10-jarigen. Ook uit ander onderzoek blijkt dat de sportdeelname van kinderen sterk afneemt vanaf dat zij 15 jaar oud zijn. De pubertijd wordt beschouwd als een overgangsfase, waarin de interesses van jongeren verschuiven en ze meer zelf gaan bepalen wat ze leuk vinden om te doen (Tiessen-Raaphorst, nog te verschijnen). Was sporten vroeger een tijdverdrijf voor de elite, tegenwoordig sport men in alle geledingen van de samenleving (Frelrier en Janssens 2007). Toch ligt de sportdeelname onder kinderen uit gezinnen met een minder goede positie in de samenleving lager dan bij kinderen uit gezinnen met een goede maatschappelijke positie (zie model 2 in tabel 5.3; vgl. Scheerder 2004; Jehoel 2009). Zo sporten kinderen van hogeropgeleide ouders vaker dan kinderen met lageropgeleide ouders en kinderen uit meer welvarende gezinnen iets vaker dan kinderen uit minder welvarende gezinnen. Opvallend is dat na

het controleren voor inkomen, er geen verschillen meer bestaan tussen kinderen van laagopgeleide en kinderen van (iets) hogeropgeleide ouders (zie model 3 in tabel 5.3). Gedeeltelijk komt dit doordat de hoogte van het inkomen samenhangt met het opleidingsniveau van de ouders: mensen met een hoger opleidingsniveau verdienen immers vaak meer dan lageropgeleiden. Na controle voor het inkomen bestaan er geen verschillen tussen hoog en laagopgeleide ouders in het stimuleren van de kinderen om te gaan sporten.

Inkomen is waarschijnlijk van invloed op de sportdeelname van kinderen omdat sporten lidmaatschaps- en materiaalkosten met zich meebrengt die voor mensen met een lager inkomen mogelijk te hoog zijn. Vooral kinderen uit bijstandsgezinnen blijken minder vaak te sporten, terwijl de interesse om te sporten even groot is als bij kinderen uit niet-arme gezinnen (Jehoel 2009). Toch geeft maar een paar procent van de kinderen aan niet te kunnen sporten omdat het te duur is (Frelier en Janssens 2007). Naast dat kinderen vaak geen weet hebben van financiële beperkingen, heeft het hebben van weinig financiële middelen vaak een indirecte invloed op de lage sportdeelname van kinderen uit arme gezinnen, via opleidingsniveau, herkomst van de ouders en (lagere) sociale participatie (Tiessen-Raaphorst et al. nog te verschijnen).

Het sportgedrag van de ouders heeft veruit de meeste invloed op het sportgedrag van de kinderen. Als de moeder frequent sport is de kans bijna twee keer zo groot dat het kind sport. Verder gaat van het sportgedrag van de ouders een grotere invloed uit dan van hun opleiding en inkomen. Dit duidt erop dat op sportgebied de voorbeeldfunctie van ouders zeker aanwezig is. Tezamen verklaren de verschillende factoren maar een klein deel van het sportgedrag van de kinderen (pseudo R^2 is .07). Blijkbaar zijn er nog andere factoren die het sportgedrag van thuiswonende kinderen verklaren, zoals het sportgedrag van vriendjes en vriendinnen en het sporten op school. Van een toe- of afname van de invloed van sportdeelname van de ouders is tussen 1983 en 2007 geen sprake.⁵ Kinderen zijn niet meer, maar ook niet minder op hun ouders gaan lijken wat betreft frequent sporten.

Dat het sportgedrag van ouders en kinderen op elkaar lijkt, hoeft niet per se door de socialisatie in het gezin te komen. Ook biologische factoren spelen immers een rol. Sport vraagt nu eenmaal een zekere genetische aanleg, denk bijvoorbeeld aan lichaamsbouw. Uit onderzoek blijkt echter dat voor kinderen de sociale factoren meer bepalend zijn voor het sportgedrag dan de genetische of lichamelijke factoren. Pas op de leeftijd van 17 of 18 jaar gaan de genetische factoren een rol spelen bij sportdeelname (Stubbe 2006).

Tabel 5.3

Involed van verschillende achtergrondkenmerken van het kind en de ouders en van de sportdeelname van de moeder en de vader op de frequente sportdeelname van thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar, 1983-2007 (in odds ratio's)^{a, b}

	model 1	model 2	model 3
geslacht kind			
meisje (jongen is ref.)	0,97	0,97	0,96
leeftijd kind			
6-10 jaar (ref.)			
11-14 jaar	1,32**	1,41**	1,38**
15-18 jaar	0,74**	0,80**	0,77**
meetjaar	1,11**	1,07**	1,08**
opleiding moeder			
laag (ref.)			
middelbaar		1,11*	1,07
hoog		1,26**	1,23
opleiding vader			
laag (ref.)			
middelbaar		1,15**	1,06
hoog		1,28**	1,11
frequent sporten moeder		1,99**	2,00**
frequent sporten vader		1,74**	1,65**
frequent sporten moeder*jaar		1,01	1,00
frequent sporten vader*jaar		0,99	1,00
inkomen			1,05**
woonplaats			
vier grote steden (ref.)			
overige gemeenten > 100.000			0,93
gemeenten < 100.000			1,12
pseudo R ²	.02	.06	.07

a Een aantal kinderen en ouders heeft geen antwoord gegeven op de vragen over deelname aan de zeven belangrijkste sporten, waardoor deze mensen geen score hebben op de variabele frequent sporten en buiten de analyses vallen. Door de ontbrekende waarden te imputeren is gecontroleerd voor deze waarden. De analyses met de geïmputeerde data lieten weinig verschillen zien; alleen het kleine effect van de opleiding van de vader verdween. Vanwege deze kleine verschillen en de betere vergelijkbaarheid van de modellen is besloten de niet-geïmputeerde waarden te presenteren.

b Een odds ratio van boven de 1 houdt een positieve invloed in; een odds ratio tussen de 0 en de 1 is een negatieve invloed van de betreffende factor op het sportgedrag van het kind. Zo sporten kinderen van 11-14 jaar vaker dan kinderen van 6-10 jaar, en doen kinderen van 15-18 jaar minder vaak aan sport dan kinderen van 6-10 jaar.

** p < .01

* p < .05

5.4 Museumbezoek

De cultuurparticipatie van kinderen is in de afgelopen decennia toegenomen, ondanks een kleine daling in de jaren negentig (vgl. Van den Broek et al. 2009). Deze toename is terug te zien in het museumbezoek⁶, zij het met enige fluctuaties bij zowel de kinderen als de ouders. De toename tussen 1983 en 2007 is bij kinderen groter dan bij ouders. Bezocht in 1983 nog 46% van de kinderen minimaal een keer per jaar een museum, in 2007 is dit toegenomen tot 55% (zie tabel 5.4). Opmerkelijk is ook dat het percentage kinderen dat naar een museum gaat aanzienlijk hoger ligt dan het percentage ouders dat gaat. Ook bij sporten was dit het geval. Sporten is, in tegenstelling tot het bezoeken van een museum, een activiteit die kinderen mogelijk zelf initiëren en zelfstandig kunnen ondernemen. Het verschil in museumbezoek tussen de kinderen en hun ouders wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de culturele participatie in het onderwijs. In zowel het primair als het voorgezet onderwijs gaan kinderen met school op stap naar culturele instellingen. In het voorgezet onderwijs is met de introductie van het vak culturele en kunstzinnige vorming (CKV) getracht de cultuurparticipatie van kinderen te verhogen. Verhoogde activiteit gedurende de schooltijd betekent echter nog niet dat jongeren een jaar of vijf na het volgen van dit vak nog steeds meer cultureel actief zijn dan kinderen die het vak niet volgden (Nagel et al. 2010).

Tabel 5.4

Museumbezoek onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar en onder hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983	1991	1999	2007
alle kinderen	46	50	44	55
meisjes	46	50	46	56
jongens	46	49	41	54
moeders	36	45	40	42
vaders	34	41	36	41

Bron: SCP (AVO'83-'07)

De belangrijke invloed van ouders op de cultuurparticipatie van kinderen uit zich in de grote mate van gelijkheid tussen ouders en kinderen in museumbezoek (zie tabel 5.5). In 2007 heeft 89% van de kinderen een museum bezocht als beide ouders dat ook hebben gedaan. Voor kinderen van wie geen van beide ouders een museum heeft bezocht, ligt dit percentage aanzienlijk lager (32%). Dit verschil in bezoekpercentage tussen kinderen uit gezinnen met wel respectievelijk niet-museumbezoekende ouders (89% versus 32%; zie tabel 5.5) is groter dan het verschil tussen de gezinnen in frequente sportdeelname (87% versus 61%; zie tabel 5.2). Dit duidt erop dat de invloed van de ouders bij museumbezoek groter is dan bij sportdeelname. Een verklaring hiervoor is dat museumbezoek, in vergelijking met sporten, zich beter leent voor familie-uitstapjes (De Haan 1997).

De moeder heeft een grotere invloed op het museumbezoek van kinderen dan de vader. In gezinnen waarin alleen de moeder in de afgelopen twaalf maanden een museum heeft bezocht, gaan kinderen vaker naar musea dan in gezinnen waarin alleen de vader een museum heeft bezocht.⁷

Tabel 5.5

Museumbezoek onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar naar het museumbezoek van hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983	1991	1999	2007
geen van beide ouders	26	25	22	32
alleen moeder	62	63	60	70
alleen vader	50	52	46	58
beide ouders	82	83	79	89

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Dat de invloed van de moeder groter is dan die van de vader is ook in figuur 5.2 te zien.⁸ Na een lichte afname in de periode 1983-2003 neemt de invloed van de moeder toe tot 2007. Bij de vaders is er eerst een toename in de invloed, gevolgd door een afname vanaf 1995. Om te kijken of er sprake is van een stijgende of dalende trend in de periode 1983-2007, hebben we verdere analyses uitgevoerd (tabel 5.6).⁹

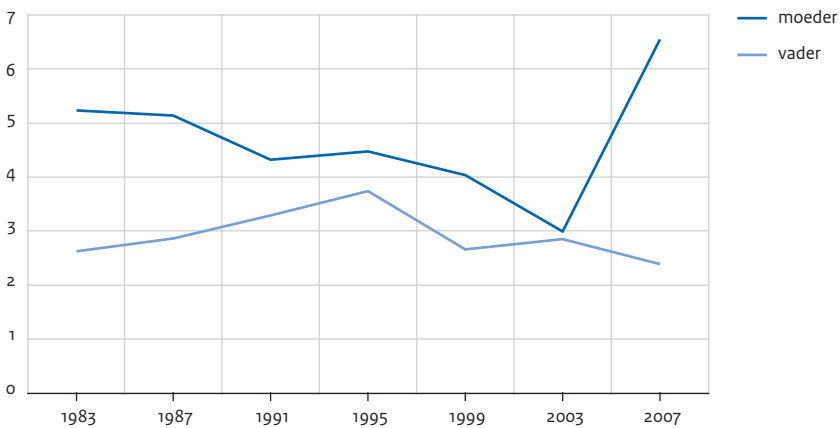
Na controle voor het opleidingsniveau van de ouders, is er wel een verschil te zien in museumbezoek tussen jongens en meisjes (zie tabel 5.6). Meisjes bezoeken dan vaker een museum dan jongens. Dit verschil komt door de sterkere invloed die het opleidingsniveau van de moeder heeft op jongens dan op meisjes. Zonen van laagopgeleide moeders gaan minder vaak naar musea dan dochters van laagopgeleide moeders. Bij jongens en meisjes van hoogopgeleide moeders is dit verschil niet meer te zien; zij gaan even vaak. Kinderen in de leeftijd van 11-14 jaar gaan vaker naar musea dan kinderen in de leeftijdsgroepen 6-10 jaar en 15-18 jaar. De grotere deelname onder de jongere groepen kinderen lijkt het beeld te bevestigen dat kinderen met ouders (of eventueel met school) musea bezoeken (vgl. De Haan 1997). De invloed van de ouders is minder bij de oudere kinderen. Zij bepalen meer zelf wat zij in de vrije tijd doen en kiezen dan veelal voor andere activiteiten. Ouders vinden de 6-10-jarigen waarschijnlijk nog wat te jong om mee te nemen naar een museum.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat cultuurparticipatie samenhangt met de sociale achtergrond van het gezin waarin men opgroeit. In gezinnen hoger op de maatschappelijke ladder vormt cultuurparticipatie vaker een onderdeel van de opvoeding dan in gezinnen met een lagere maatschappelijke positie. Cultuurdeelname kan immers helpen bij het behouden of verkrijgen van een hogere sociale status en bijdragen aan het doorlopen van een succesvolle opleidingscarrière (Ganzeboom en De Graaf 1991; Nagel 2009). Net als bij sport vinden we dat het opleidingsniveau van de ouders een positieve invloed heeft op cultuurdeelname. Naarmate ouders hoger opgeleid zijn, bezoeken kinderen

vaker een museum, los van de vraag of ouders zelf ook naar musea gaan. Naast opleiding heeft een hoger inkomen een kleine invloed op het museumbezoek van kinderen. In gezinnen waarin het inkomen hoger ligt, bezoeken kinderen vaker een museum dan gezinnen met lagere inkomsten.

Figuur 5.2

Invloed van het museumbezoek van vaders en moeders op dat van hun thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar^a, 1983-2007 (in odds ratio's)^b

- Gecontroleerd voor de leeftijd en het geslacht van het kind, het opleidingsniveau van de vader en de moeder, het gezinsinkomen en de regio.
- De odds ratio's zijn voor zowel de vader als de moeder boven de 1; dit houdt in dat het museumbezoek van de ouders een positieve invloed heeft op dat van hun kinderen. Naarmate de odds ratio groter is, is de kans dat kinderen van museumbezoekende ouders ook een museum bezoeken groter.

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Ook het aanbod van cultuur in de omgeving is van invloed. Kinderen woonachtig in steden of grote gemeenten bezoeken vaker een museum dan kinderen uit kleinere gemeenten (met minder dan 100.000 inwoners). In de steden zijn er dan ook meer musea dan in de kleine gemeenten.

Voor zowel vaders als moeders geldt dat als ze musea bezoeken, de kans groter is dat hun kinderen dat ook doen. Net als bij sportdeelname blijkt dat moeders meer invloed hebben dan vaders. Voor moeders geldt daarnaast dat hun museumbezoek in de periode 1983-2007 iets meer invloed heeft gekregen op het museumbezoek van de kinderen. Deze bevinding is in overeenstemming met de verwachting dat ouders en kinderen meer op elkaar zijn gaan lijken. Verder heeft het museumbezoek van de ouders van alle factoren de sterkste invloed op het museumbezoek van kinderen. Het voorbeeldgedrag van de ouders heeft dus grote invloed op de kinderen. Daarnaast zullen kinderen vaak een museum bezoeken doordat de ouders hen gewoon meenemen.

Tabel 5.6

Invloed van verschillende achtergrondkenmerken van het kind en de ouders en van het museumbezoek van de moeder en de vader op het museumbezoek van thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar, 1983-2007 (in odds ratio's)^{a, b}

	model 1	model 2	model 3
geslacht kind			
meisje (jongen is ref.)	1,07	1,11**	1,13**
leeftijd kind			
6-10 jaar (ref.)			
11-14 jaar	1,72**	2,05**	2,00**
15-18 jaar	0,91*	1,01	0,96
meetjaar	1,01	0,93**	0,95**
opleiding moeder			
laag (ref.)			
middelbaar		1,22**	1,24**
hoog		1,35**	1,34**
opleiding vader			
laag (ref.)			
middelbaar		1,14*	1,11
hoog		1,25**	1,29**
museumbezoek moeder		3,70**	3,80**
museumbezoek vader		2,85**	2,89**
museumbezoek moeder*jaar		1,03**	1,03*
museumbezoek vader*jaar		1,00	1,00
inkomen			1,02*
woonplaats			
vier grote steden (ref.)			
overige gemeenten > 100.000			0,88
gemeenten < 100.000			0,66**
pseudo R ²	.02	.22	.23

a Een aantal kinderen en ouders heeft geen antwoord gegeven op de vragen over museumbezoek, waardoor zij buiten de analyses vallen. Door de ontbrekende waarden te imputeren is gecontroleerd voor deze waarden. De analyses met de geïmputeerde data lieten weinig verschillen zien. Vanwege deze kleine verschillen en de betere vergelijkbaarheid van de modellen is besloten de niet-geïmputeerde waarden te presenteren.

b Een odds ratio van boven de 1 houdt een positieve invloed in; een odds ratio tussen de 0 en de 1 is een negatieve invloed van de betreffende factor op het museumbezoek van het kind.

** $p < .01$

* $p < .05$

Bron: SCP (AVO'83-'07)

5.5 Kunstbeoefening in de vrije tijd

Ongeveer de helft van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder besteedt een deel van zijn of haar vrije tijd aan kunstbeoefening (Van den Broek 2010).¹⁰ Kijken we naar thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6 tot en met 18 jaar en hun ouders, dan is te zien dat onder kinderen het aandeel dat een kunstvorm beoefent groter is dan onder ouders (zie tabel 5.7). Verder beoefenen meer moeders dan vaders een vorm van kunst, en doen meisjes dit vaker dan jongens. In 2007 hield 73% van de meisjes zich in de vrije tijd bezig met kunst, tegenover 48% van de jongens. Niet elke vorm van kunstbeoefening komt vaker voor bij vrouwen. Zo zingen vrouwen vaker en bespelen mannen vaker een instrument. Dat meer vrouwen dan mannen in de vrije tijd aan kunstbeoefening doen, past in het algemene beeld van een grotere culturele activiteit onder vrouwen. In dit geval zou tevens een rol kunnen spelen dat feminiene hobby's wat eerder tot kunstbeoefening gerekend worden dan masculiene (Van den Broek 2010); textiele werkvormen tellen bijvoorbeeld wel mee, maar meubels maken niet. Over de jaren heen is enige verandering te zien in het totale aandeel kunstbeoefenaars¹¹: na een lichte toename in de periode 1995-2003 is er sinds 2003 sprake van een stagnatie (Van den Broek 2010).

Tabel 5.7

Kunstbeoefening in de vrije tijd onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar en onder hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983	1991	1999	2007
alle kinderen	60	70	64	60
meisjes	72	80	75	73
jongens	49	61	54	48
moeders	47	57	42	46
vaders	33	35	29	30

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Net als in eerder onderzoek is gebleken dat de kunstbeoefening van ouders van invloed is op die van hun kinderen (vgl. Van Beek en Knulst 1991; Van den Broek 2010; De Haan en Knulst 2000; zie ook tabel 5.8). Vanwege de grote verschillen in kunstbeoefening tussen jongens en meisjes zijn de cijfers voor beide geslachten in tabel 5.8 apart weergegeven. Op deze manier is te zien dat, in vergelijking met meisjes, jongens minder vaak een kunstvorm beoefenen als hun ouders dat ook niet doen. Gedeeltelijk komt dit doordat meisjes vaker aan kunst doen dan jongens. Ook als de beide ouders geen kunstvorm beoefenen, doet nog 60% van de meisjes in 2007 aan kunstbeoefening tegenover 33% van de jongens. Er bestaan geen significante verschillen tussen de kinderen uit gezinnen waarin alleen de vader of alleen de moeder een kunstvorm beoefent.

Tabel 5.8

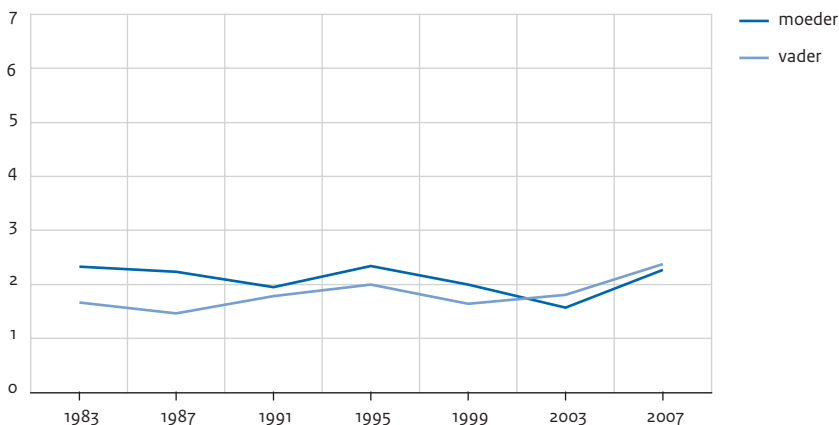
Kunstbeoefening in de vrije tijd onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar naar de kunstbeoefening van hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983			1991			1999			2007		
	meisjes	jongens	totaal	meisjes	jongens	totaal	meisjes	jongens	totaal	meisjes	jongens	totaal
geen van beide ouders	60	33	46	68	47	57	62	45	53	60	33	46
alleen moeder	80	55	67	82	69	76	85	60	72	82	52	66
alleen vader	74	56	65	86	60	72	80	60	69	78	63	71
beide ouders	86	70	78	91	73	83	92	70	81	89	75	83

Bron: SCP (AVO '83-'07)

Figuur 5.3

Invloed van de kunstbeoefening in de vrije tijd van vaders en moeders op die van hun thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar^a, 1983-2007 (in odds ratio's)^b

- a Gecontroleerd voor de leeftijd en het geslacht van het kind, het opleidingsniveau van de vader en de moeder, het gezinsinkomen en de regio.
- b De odds ratio's zijn voor zowel de vader als de moeder boven de 1; dit houdt in dat de kunstbeoefening van de ouders een positieve invloed heeft op die van hun kinderen. Naarmate de odds ratio groter is, is de kans dat kinderen van ouders die een vorm van kunst beoefenen dit ook doen groter.

Bron: SCP (AVO '83-'07)

Wat betreft de invloed van de ouders op de kunstbeoefening van de kinderen over de tijd is een wisselend beeld te zien (figuur 5.3).¹² Aanvankelijk waren het de moeders die de meeste overeenkomsten vertoonden met hun kinderen, sinds 2003 zijn dat de vaders. Het verschil tussen de invloed van de vader en die van de moeder is echter klein. In een volgende analyse wordt bekeken of de invloed van de kunstbeoefening van de vader en de moeder in de periode 1983-2007 een stijgende of dalende trend vertoont (tabel 5.9).

Tabel 5.9 bevestigt onze eerdere constatering dat veel meer meisjes dan jongens een kunstvorm beoefenen in hun vrije tijd. Net als bij sport en museumbezoek zijn kinderen in de leeftijd van 11-14 jaar het meest actief in het beoefenen van kunst (zie tabel 5.9). Het aandeel jongere kinderen in de leeftijd van 6-10 jaar dat aan kunstbeoefening doet, verschilt niet van dat van pubers. Net als bij sport en museumbezoek gaat wellicht de verklaring op dat ouders op jongere kinderen meer invloed hebben dan op pubers. Die bepalen voor een groot deel zelf wat zij in hun vrije tijd doen en er is voor deze leeftijdsgroep ook meer te kiezen in de vrije tijd. Een deel van de tieners haakt dan af als het om kunstbeoefening gaat (De Haan en Knulst 2000: 143).

Net als bij museumbezoek lijkt ook bij kunstbeoefening de culturele opvoeding, die sterker aanwezig is in gezinnen met een betere maatschappelijke positie, van invloed op de vrijetijdsbesteding van kinderen. Kinderen van hoogopgeleide ouders beoefenen vaker een vorm van kunst dan kinderen van lageropgeleide ouders. Daarnaast leidt een hoger inkomen tot een iets grotere kans dat een kind een kunstvorm beoefent (vgl. Van den Broek 2010). Dit verschil tussen kinderen uit armere en iets rijkere gezinnen komt wellicht door de kosten die met het beoefenen van enkele kunstvormen gemoeid zijn, denk aan lesgeld, lidmaatschappen en materiaalkosten (Van den Broek 2010).

De meeste invloed op de kunstbeoefening van het kind heeft de deelname van de ouders. Als zij een kunstvorm beoefenen, is er een grote kans dat hun kinderen dat ook doen. Net als bij sport en museumbezoek lijkt het voorbeeld van de ouders belangrijk voor de deelname van de kinderen. Van alle onderzochte factoren verklaart de kunstbeoefening van de ouders het grootste deel van de kunstbeoefening van de kinderen. Van een toe- of afname in de invloed van de ouders over de jaren heen is wat betreft kunstbeoefening in de vrije tijd geen sprake.

Tabel 5.9

Invloed van verschillende achtergrondkenmerken van het kind en de ouders en van de kunstbeoefening in de vrije tijd van de moeder en de vader op de kunstbeoefening in de vrije tijd van thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar, 1983-2007 (in odds ratio's)^{a, b}

	model 1	model 2	model 3
geslacht kind			
meisje (jongen is ref.)	2,71**	2,85**	2,91**
leeftijd kind			
6-10 jaar (ref.)			
11-14 jaar	1,30**	1,38**	1,37**
15-18 jaar	0,88**	0,94	0,93
meetjaar	0,99	0,95*	0,94**
opleiding moeder			
laag (ref.)			
middelbaar		1,34**	1,34**
hoog		1,95**	1,86**
opleiding vader			
laag (ref.)			
middelbaar		1,18**	1,15**
hoog		1,45**	1,29**
kunstbeoefening moeder		2,21**	2,42**
kunstbeoefening vader		1,53**	1,53**
kunstbeoefening moeder*jaar		0,97	0,96
kunstbeoefening vader*jaar		1,03	1,04
inkomen			1,04**
woonplaats			
vier grote steden (ref.)			
overige gemeenten > 100.000			0,93
gemeenten < 100.000			0,88
pseudo R ²	.05	.10	.11

a Een aantal kinderen en ouders heeft geen antwoord gegeven op de vragen over kunstbeoefening, waardoor zij buiten de analyses vallen. Door de ontbrekende waarden te imputeren is gecontroleerd voor deze waarden. De analyses met de geïmputeerde data lieten weinig verschillen zien; alleen het kleine effect van de opleiding van de vader verdween. Vanwege deze kleine verschillen en de betere vergelijkbaarheid van de modellen is besloten de niet-geïmputeerde waarden te presenteren.

b Een odds ratio van boven de 1 houdt een positieve invloed in; een odds ratio tussen de 0 en de 1 is een negatieve invloed van de betreffende factor op de kunstbeoefening van het kind.

** p < .01

* p < .05

Bron: SCP (AVO'83-'07)

5.6 Lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen

Het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen¹³ onder thuiswonende kinderen is in de periode 1983-2007 licht gestegen, zie tabel 5.10. Deze toename komt voor rekening van jongens; bij de meisjes is het lidmaatschap vrijwel gelijk gebleven. In 2007 zijn jongens dan ook vaker lid van een vrijetijdsvereniging dan meisjes. In 1983 bestond dit verschil nog niet en waren jongens en meisjes even vaak lid. Bij de ouders zijn wel fluctuaties te zien in het aandeel dat lid is van vrijetijdsverenigingen, maar een duidelijk patroon is er niet. Wel is duidelijk dat ouders minder vaak lid zijn van een vrijetijdsvereniging dan hun kinderen. Wat betreft sport sluit dit aan bij bevinding dat vooral jonge kinderen veel in verenigingsverband sporten en oudere mensen veel minder (Breedveld et al. nog te verschijnen).

Tabel 5.10

Lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar en onder hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

	1983	1991	1999	2007
alle kinderen	63	67	65	67
meisjes	62	66	64	63
jongens	63	68	67	71
moeders	34	44	38	36
vaders	46	49	43	44

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Net als bij sporten, museumbezoek en kunstbeoefening lijkt ook bij het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen sprake te zijn van overdracht van ouders op kinderen. Kinderen zijn vaker lid van een vrijetijdsvereniging als ouders dat ook zijn. In 2007 was 86% van de kinderen uit een gezin waarin beide ouders lid zijn van een vereniging, zelf ook lid (tabel 5.11). In gezinnen waarin beide ouders geen lid waren van een sport-, zang-, of hobbyvereniging, was iets meer dan de helft van de kinderen wel lid.

Tabel 5.11

Lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen onder thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar naar het lidmaatschap van hun ouders, 1983-2007 (in procenten)

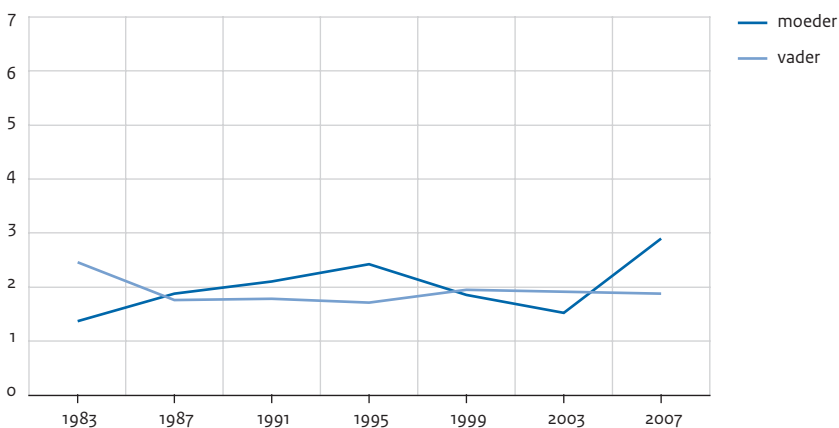
	1983	1991	1999	2007
geen van beide ouders	52	53	52	53
alleen moeder	66	74	72	78
alleen vader	71	69	71	73
beide ouders	80	81	83	86

Bron: SCP (AVO'83-'07)

De invloed van de vader op de verenigingsactiviteit van het kind lijkt redelijk stabiel te zijn in de periode 1983-2007.¹⁴ Bij moeders is een wisselend beeld te zien: na een toename van hun invloed in de periode 1983-1995 volgt een afname tot 2003; daarna neemt hun invloed sterk toe tot 2007. De invloed van de vader en de moeder op het lidmaatschap van het kind verschilt van jaar tot jaar. Het is daardoor onduidelijk welke ouder de grootste invloed heeft op het lidmaatschap van de kinderen.

Figuur 5.4

Invloed van het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen van vaders en moeders op dat van hun thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar^a, 1983-2007 (in odds ratio's)^b

- a Gecontroleerd voor de leeftijd en het geslacht van het kind, het opleidingsniveau van de vader en de moeder, het gezinsinkomen en de regio.
- b De odds ratio's zijn voor zowel de vader als de moeder boven de 1; dit houdt in dat het lidmaatschap van de ouders een positieve invloed heeft op dat van hun kinderen. Naarmate de odds ratio groter is, is de kans dat kinderen van ouders die lid zijn van een vrijetijdsvereniging dit ook zijn groter.

Bron: SCP (AVO'83-'07)

Uit de multivariate analyse blijkt dat meisjes minder vaak lid zijn van een vrijetijdsvereniging dan jongens (tabel 5.12). Kinderen in de leeftijd van 11 tot en met 14 jaar zijn op het gebied van sport, museumbezoek en kunstbeoefening het meest actief. Deze leeftijdsgroep blijkt ook vaker lid te zijn van een vrijetijdsvereniging dan de iets jongere en iets oudere kinderen. Wellicht zijn kinderen in de leeftijd van 11-14 jaar oud genoeg om deel te nemen aan vrijetijdsactiviteiten en jong genoeg om zich te laten beïnvloeden door de ouders. In de pubertijd ondernemen jongeren meer activiteiten op eigen initiatief of laten zich daarbij leiden door leeftijdsgenoten (Dieleman 1993).

Bekend is dat hogeropgeleiden, vanwege hun betere sociale vaardigheden en grotere sociale netwerken, vaker lid zijn van een vereniging of organisatie (Gesthuizen et al. 2008; Van Ingen 2009). Het opgroeien in een gezin met hoogopgeleide ouders blijkt een positieve invloed te hebben op het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen:

Tabel 5.12

Involed van verschillende achtergrondkenmerken van het kind en de ouders en van het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen van de moeder en de vader op het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen van thuiswonende kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar, 1983-2007 (in odds ratio's)^{a, b}

	model 1	model 2	model 3
geslacht kind			
meisje (Jongen is ref.)	0,88	0,87**	0,85**
leeftijd kind			
6-10 jaar (ref.)			
11-14 jaar	1,72**	1,83**	1,80**
15-18 jaar	0,93	0,99	0,94
meetjaar	1,05	1,01	1,02
opleiding moeder			
laag (ref.)			
middelbaar		1,27**	1,23**
hoog		1,47**	1,33**
opleiding vader			
laag (ref.)			
middelbaar		1,15**	1,10
hoog		1,31**	1,15*
lidmaatschap moeder		1,61**	1,52**
lidmaatschap vader		2,03**	2,03**
lidmaatschap moeder*jaar		1,06**	1,06**
lidmaatschap vader*jaar		0,98	0,98
inkomen			1,06**
woonplaats			
vier grote steden (ref.)			
overige gemeenten > 100.000			1,16
gemeenten < 100.000			1,40**
pseudo R ²	.02	.07	.08

a Een aantal kinderen en ouders heeft geen antwoord gegeven op de vragen over lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen, waardoor zij buiten de analyses vallen. Door de ontbrekende waarden te imputeren is gecontroleerd voor deze waarden. De analyses met de geïmputeerde data lieten weinig verschillen zien. Vanwege deze kleine verschillen en de betere vergelijkbaarheid van de modellen is besloten de niet-geïmputeerde waarden te presenteren.

** p < .01

* p < .05

Bron: SCP (AVO'83-'07)

kinderen van hoogopgeleide ouders zijn vaker lid van een dergelijke vereniging (vgl. Gesthuizen et al. 2008). Verder zijn kinderen uit gezinnen met een hoger inkomen iets vaker lid van een vereniging dan kinderen uit minder rijke gezinnen. Dit blijkt ook uit eerder onderzoek naar de participatie van kinderen. Met name een groot deel van de ouders met een bijstandsuitkering geeft aan moeite te hebben met het betalen van lidmaatschappen voor hun kinderen, of deze lidmaatschappen niet te kunnen betalen (Jehoel 2009). Verder zijn kinderen in kleinere gemeenten vaker lid van een vrijetijdsvereniging dan kinderen woonachtig in de vier grote steden of in grote gemeenten.

Er is sprake van een duidelijke invloed van het gedrag van de ouders. Het lidmaatschap van de ouders heeft echter een minder overtuigende invloed dan bij de drie eerder besproken vormen van vrijetijdsbesteding (sport, museumbezoek en kunstbeoefening). De voorbeeldrol van de ouders lijkt hiermee van minder groot belang. De leeftijd van het kind en de stedelijkheid van het gebied waar men woont hebben ook een grote invloed. Het verenigingsleven in minder stedelijke gebieden is uitgebreider dan in meer stedelijke gebieden (Devilee en De Hart 2006). Kinderen in de kleinere gemeenten zijn dan ook vaker lid van een vrijetijdsvereniging dan kinderen in grote gemeenten en in de grote steden.

Vergelijken we de vader en de moeder, dan blijkt dat in de periode 1983-2007 de participatie van de vader de meeste invloed had op het lidmaatschap van het kind. Dit in tegenstelling tot sportdeelname, museumbezoek en kunstbeoefening in de vrije tijd, waarbij deelname van de moeders de grootste invloed had op de participatie van het kind. De invloed van het lidmaatschap van de moeder is over de gehele periode wel toegenomen. Net als bij museumbezoek vinden we hier eerder bevestiging van de grotere gelijkheid tussen moeders en hun kinderen dan van het idee dat ouders en hun kinderen meer van elkaar zijn gaan verschillen.

Dat een deel van de jongeren geen lid is van een vereniging wil overigens nog niet zeggen dat zij niet deelnemen aan verschillende vrijetijdsactiviteiten. Ook buiten georganiseerd verband beoefenen veel kinderen een kunstvorm, hobby of sport. Bekend is dat van alle kunstbeoefenaars in Nederland 16% deel uitmaakt van een informele groep. Bij zang, in dit onderzoek als indicator voor kunstbeoefening genomen, ligt dit aandeel iets lager (13%); zang wordt vaker beoefend in georganiseerd verband dan andere kunstvormen (34% van de zangers zingt in koren) (Van den Broek 2010). Voor sporten zijn de laatste jaren steeds meer mogelijkheden ontstaan om dit alleen of in informeel verband te doen. Jongeren sporten nog altijd meer in verenigingsverband dan dat zij ongeorganiseerd actief zijn. Mensen in de leeftijd van 25-65 jaar daarentegen sporten vaker alleen dan in verenigingsverband. Het aandeel dat sport in zelfgeorganiseerde groepen ligt in alle leeftijdsgroepen ongeveer even hoog (tussen de 30% en 40%) (Breedveld et al. nog te verschijnen).

5.7 Gelijkenis in het gezin

Kinderen lijken op hun ouders; niet alleen uiterlijk, maar ook in de dingen die ze doen. In dit hoofdstuk is de gelijkenis in verschillende vrijetijdsdomeinen beschreven. Het gedrag van de ouders blijkt van de onderzochte achtergrondkenmerken de grootste invloed te hebben op het gedrag van het kind. Als ouders aan sport doen, musea bezoeken of in de vrije tijd een kunstvak beoefenen, dan is de kans groter dat hun kinderen dat ook doen. Die overeenkomst is niet bij alle drie de domeinen even groot. Het museumbezoek van ouders en dat van hun kinderen lijken sterker op elkaar dan hun sportieve en kunstzinnige activiteiten. Mogelijk komt dit doordat musea vaak in gezinsverband worden bezocht en kinderen hier dus met hun ouders heen gaan. Daarnaast beoefent een deel van de ouders zelf geen sport of kunstvak, maar heeft dat mogelijk vroeger wel gedaan. Deze ouders vinden het waarschijnlijk belangrijk dat hun kinderen sporten, een muziekinstrument leren bespelen of op andere wijze kunstzinnig actief zijn. In dat geval is er wel sprake van invloed van ouder op kind, maar komt die niet tot uitdrukking in gelijkenis in activiteit. Ook het lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen wordt van ouder op kind doorgegeven. Ouders stimuleren door hun bekendheid of vertrouwdheid met het verenigingsleven ook hun kinderen om in georganiseerd verband hun hobby's te beoefenen.

Niet alleen het gedrag van de ouders in de vrije tijd heeft invloed op wat hun kinderen in de vrije tijd doen, ook sociaal-culturele en sociaaleconomische factoren spelen een rol. Hoe hoger de opleiding van de ouders en hoe hoger het gezinsinkomen, des te groter de kans dat kinderen in de vrije tijd verschillende activiteiten ontplooiën en zich aansluiten bij verenigingen. De participatie van de ouders is echter belangrijker dan hun opleidingsniveau (dit bleek ook al uit het onderzoek van Ganzeboom en De Graaf (1991) en Van Eijck (1997)). Hogeropgeleide ouders stimuleren hun kinderen om deel te nemen aan vrijetijdsbestedingen, maar van groter belang is of de ouders zelf sporten, een museum bezoeken of een kunstvorm beoefenen. De voorbeeldfunctie van de ouders is kortom het meest bepalend voor de vrijetijdsbesteding van de kinderen.

De moeder is dominanter bij het stimuleren van vrijetijdsactiviteiten dan de vader. Dit geldt voor zowel sportdeelname, als museumbezoek en kunstbeoefening, maar niet voor het lidmaatschap van een vereniging – daar telt het gedrag van de vader juist meer. Nog altijd zijn de moeders het meest met de opvoeding van de kinderen bezig en misschien wel hierom drukken zij de grootste stempel op wat hun kinderen in de vrije tijd ondernemen.

Ons onderzoek laat verder zien dat de invloed van ouders sinds de jaren tachtig nauwelijks is veranderd. Alleen bij het museumbezoek en bij lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen kon een significante verandering worden aangetoond: de invloed van de moeder is in de afgelopen decennia verder toegenomen. Deze bevinding bevestigt dat kinderen zich niet meer tegen hun ouders zijn gaan afzetten, maar juist doen wat hen aangeleerd is of adviezen van de ouders overnemen. Onduidelijk blijft langs welke weg die gelijkenis tot stand is gekomen: door gezamenlijke activiteit, het goede voorbeeld, bewuste aansporing of regelmatige gesprekken in huiselijke kring. Het gedrag van de kinderen hoeft, zeker als ze jong zijn, niet uit eigen beweging tot stand te komen. Daarnaast is het mogelijk dat kinderen hun ouders beïnvloeden. Het enthousiasme van een kind op de tennisbaan of de wens om activiteiten met de kinderen te ondernemen kan ertoe leiden dat een ouder zelf

ook besluit te gaan sporten of een kunstvorm te gaan beoefenen. Hoe de overdracht tussen ouders en hun kinderen verloopt, kunnen we op basis van de voor dit onderzoek gebruikte gegevens niet zien. Daarnaast is in dit hoofdstuk maar een deel van de invloed van de ouders in beeld gebracht. Het hoofdstuk gaat over gelijkenissen in gedrag tussen ouders en kinderen op een bepaald moment. Ons onderzoek laat niet zien of ouders die vroeger bepaalde activiteiten hebben ondernomen, deze activiteiten later 'doorgeven' aan hun kinderen, en of de invloed van de ouders ook blijft doorwerken als de kinderen ouder zijn. Dit onderzoek laat voor vier verschillende vrijetijdsdomeinen (sport, museumbezoek, kunstbeoefening en lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen) zien hoe sterk de invloed van de primaire socialisatie is, maar niet hoe die kracht zich verhoudt tot die van de secundaire socialisatie (school en *peer group*). Deze relatie is wel door anderen onderzocht en vooral op het gebied van cultuurparticipatie is al meer bekend (zie o.a. Van Eijck 1997).

Uit ons onderzoek blijkt dat het voorbeeld van de ouders belangrijk is voor wat hun kinderen in de vrije tijd doen. Kinderen zetten zich niet tegen hun ouders af, maar volgen eerder hun voorbeeld. Dat lijkt echter niet voor alle generaties te gelden. De babyboomgeneratie (geboren tussen ruwweg 1945 en 1960) staat erom bekend dat zij wilde breken met gedrag, waarden en normen van eerdere generaties. De reputatie is blijven hangen van een generatie die een conflict uitvocht met vooral autoritaire vaders en andere gezagsdragers. We kunnen helaas niet vaststellen of de babyboomers tijdens hun jeugd-jaren in gedrag ook niet veel op hun ouders leken. Waarschijnlijk wel.

De kinderen die in dit hoofdstuk zijn onderzocht, zijn geboren tussen 1965 en 2001. Het zijn de kinderen en de kleinkinderen van de babyboomers. Heeft het streven naar zelfbepaling van de boomers zich bij hun kinderen verder voortgezet en is een individualiseringstrend binnen gezinnen gaande? Of heeft de nivellering van gezagsverhoudingen juist voor nieuwe harmonie gezorgd? De waarheid ligt ergens in het midden aangezien sinds ons eerste meetpunt in 1983 de invloed van de ouders nauwelijks is veranderd. Als de invloed al veranderde, dan was dat in de richting van grotere gelijkheid tussen ouders en kinderen. De ingezette nivellering van sociale verhoudingen binnen gezinnen lijkt in de hand te werken dat ouders en kinderen in onderling overleg veel zaken in goede harmonie regelen. Het huiselijke conflictmodel zou weleens plaatsgemaakt kunnen hebben voor een nieuw harmoniemodel, waarin kinderen hun wensen kenbaar maken, maar ook bereid zijn om naar het goede advies van ouders te luisteren. Het ligt dan voor de hand dat ook hun vrijetijdsactiviteiten onder deze adviesrol vallen. Daarnaast kunnen kinderen ervaren vrije keuzes te maken, maar toch dezelfde keuzes maken als hun ouders of het aangeleerde gedrag vertonen. En waarom zouden kinderen protesteren als de grenzen van het toelaatbare aantrekkelijk ruim zijn? Dan ga je nog weleens met je ouders op stap, naar een museum of concert.

Noten

- 1 Voor meer informatie over het avo zie www.scp.nl/content.jsp?objectid=default:18419.
- 2 Frequent sporten houdt in dat iemand minimaal 40 weken in het afgelopen jaar heeft gesport. Het aandeel ouders en kinderen dat frequent sport is berekend aan de hand van de informatie over de

maximaal zeven belangrijkste sporten die iemand in het afgelopen jaar heeft beoefend (fietsen en wandelen zijn buiten beschouwing gelaten).

- 3 Deze vergelijking is gemaakt aan de hand van een logistische regressieanalyse. Met deze analyse kan de invloed van de ouders over een bepaalde periode worden bekeken. De logistische regressie voorspelt (in kansverhoudingen ofwel odds ratio's) de sportdeelname van een kind op grond van onder andere het sportgedrag van de ouders. We vergelijken de vader en de moeder met hun kinderen in één model. Problemen hierbij verwachten we niet, omdat de gedragingen van beide ouders niet dusdanig sterk met elkaar samenhangen dat er sprake is van multicollineariteit. Ook bij museumbezoek, kunstbeoefening in de vrije tijd en lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen is geen sprake van multicollineariteit.
- 4 De hierna gepresenteerde resultaten hebben betrekking op gezinnen met twee ouders; alleenstaande ouders zijn buiten beschouwing gelaten. Voor kinderen van deze ouders kan geen vergelijking worden gemaakt tussen de invloed van het sportgedrag van de vader en dat van de moeder.
- 5 Om de toe- of afname van de invloed van het sportgedrag van de moeder en de vader te bekijken, zijn twee interactietermen opgenomen in het model. Als deze interactietermen, frequent sporten moeder/vader*jaar, significant zijn, dan neemt de kans dat sportdeelname van de moeder of vader invloed heeft op sportbeoefening door het kind met de tijd toe of af. Een odds ratio boven de 1 houdt dan in dat de kans toeneemt, een odds ratio onder de 1 betekent dat de kans afneemt.
- 6 Museumbezoekers zijn de ouders en kinderen die in de afgelopen twaalf maanden minimaal een keer een museum hebben bezocht.
- 7 Bij het vaststellen van de invloed die uitgaat van het museumbezoek van vaders en moeders is niet gecontroleerd voor achtergrondkenmerken; dit wordt in tabel 5.6 wel gedaan. De geconstateerde grotere invloed van het museumbezoek van de moeder geldt niet voor het jaar 2003 (jaar is niet gepresenteerd in tabel 5.5).
- 8 Net als bij sportdeelname worden de eenoudergezinnen niet meegenomen in de analyse.
- 9 Voor meer toelichting over de analyse, zie noot 5.
- 10 Onder kunstbeoefening verstaan we de deelname van ouders en kinderen aan ten minste een van de volgende zeven kunstvormen in de vrije tijd (beoefend in de afgelopen twaalf maanden): tekenen, beeldhouwen, textiele werkvormen, fotografie, zingen, muziek en toneel.
- 11 In de datareeks is een onregelmatigheid te zien in het percentage kunstbeoefenaars. Deze onregelmatigheid is toe te schrijven aan een verandering in de opbouw van de vragenlijst in 1995. Voor meer informatie zie De Haan en Knulst (2000: 20).
- 12 Net als bij sportdeelname en museumbezoek zijn de eenoudergezinnen niet meegenomen in de analyses.
- 13 Onder lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen verstaan we het lidmaatschap van een sport-, zang- of hobbyvereniging. In het avo wordt naar lidmaatschap van nog meer verenigingen en organisaties gevraagd, maar in dit onderzoek is gekozen voor verenigingen waarin men vrije tijd besteedt in georganiseerd verband (alleen geldt doneren geldt niet als lidmaatschap). Een andere eis die we aan de onderzoeksgegevens stellen, is dat de vraag aan zowel de kinderen als de ouders is gesteld, en in alle onderzochte jaren. De keuze voor sport-, zang- en hobbyverenigingen levert een enigszins vertekend en beperkt beeld op, maar geeft wel een indicatie van het lidmaatschap van vrijetijdsorganisaties.
- 14 Net als bij sportdeelname, museumbezoek en kunstbeoefening zijn eenoudergezinnen niet meegenomen in de analyse.

Literatuur

- Beek, P. van, en W. Knulst (1991). *De kunstzinnige burger. Onderzoek naar amateuristische kunstbeoefening en culturele interesses onder de bevolking vanaf 6 jaar*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A social critique of the judgement of taste*. London/New York: Routledge & Kegan Paul.
- Breedveld, K. (2006). Verschillen in sportdeelname. In: K. Breedveld en A. Tiessen-Raaphorst (red.), *Rapportage Sport 2006* (p. 299-321). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Breedveld, K., P. Hover, J. van Kalmthout, C. van Lindert, N. van Veldhoven, H. van der Werff en E. Wisse (nog te verschijnen). Georganiseerde sportaanbieders in de levensloop. In: A. Tiessen-Raaphorst, D. Verbeek, J. De Haan en K. Breedveld (red.), *Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, A. van den (2010). *Faqs over kunstbeoefening in de vrije tijd*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Broek, A. van den, J. de Haan en F. Huysmans (2009). *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars. Trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Bucx, F. (2009). *Linked lives. Young adults' life course and relations with parents* (proefschrift). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Cloïn, M. en M. Schols (nog te verschijnen). De gezinsagenda. In: F. Buckx (red.), *Gezinsrapport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Devilee, J. en J. de Hart (2006). Maatschappelijke participatie. In: A. Steenbekkers, C. Simon en V. Veldheer (red.), *Thuis op het platteland. De leefsituatie van platteland en stad vergeleken* (p. 317-340). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dieleman, A.J. (1993). Adolescentenpsychologie. In: A.J. Dieleman, F.J. van der Linden en A.C. Perreijn (red.), *Jeugd in meervoud. Theorieën, modellen en onderzoek van leefwerelden van jongeren* (p. 58-85). Heerlen: De Tijdstroom/Open Universiteit.
- Van Eijck, K. (1997). The impact of family background and educational attainment on cultural consumption: A sibling analysis. In: *Poetics*, jg. 25, nr. 4, p. 195-224.
- Elling, A. (2002). *Ze zijn er [niet] voor gebouwd. In- en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Frelier, M. en J. Janssens (2007). *Wat beweegt kinderen? Een onderzoek naar het sport- en beweeggedrag van kinderen*. Den Haag: Nicis Institute.
- Ganzeboom, H. (1989). *Cultuurdeelname in Nederland. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar determinanten van deelname aan culturele activiteiten*. Assen/Maastricht: Van Gorcum.
- Ganzeboom, H. en P. de Graaf (1991). Culturele socialisatie en culturele participatie. Over de invloed van het ouderlijk milieu. In: R. Verhoeff en H. Ganzeboom (red.), *Cultuur en publiek. Multidisciplinaire opstellen over de publieke belangstelling voor kunst en cultuur in Nederland* (p. 133-157). Amsterdam: SWSO.
- Gesthuizen, M., T. van der Meer en P. Scheepers (2008). Education and dimensions of social capital: Do educational effects differ due to educational expansion and social security expenditure? In: *European Sociological Review*, jg. 24, nr. 5, p. 617-632.
- Haan, J. de (1997). *Het gedeelde erfgoed; een onderzoek naar veranderingen in de cultuurhistorische belangstelling sinds het einde van de jaren zeventig*. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau (tweede editie 2001) (Het culturele draagvlak 3; SCP-cahier 136).

- Haan, J. de, en W. Knulst (2000). *Het bereik van de kunsten; een onderzoek naar veranderingen in de belangstelling voor beeldende en podiumkunsten sinds de jaren zeventig*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (Het culturele draagvlak 4; SCP-cahier 166).
- Ingen, E. van (2009). *Let's come together and unite. Studies of the changing character of voluntary association participation* (proefschrift). Tilburg: Oldendorf research institute.
- Jager, H. de (1967). *Cultuuroverdracht en concertbezoek*. Leiden: H.E. Stenfert Kroese N.V.
- Jehoel, G. (2009). *Kunnen alle kinderen meedoen? Onderzoek naar de maatschappelijke participatie van arme kinderen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Knulst, W.P. (1989). *Van vaudeville tot video. Een empirisch-theoretische studie naar verschuivingen in het uitgaan en mediagebruik sinds de jaren vijftig*. Alphen aan den Rijn: Samsom (Sociale en Culturele Studie 12).
- Maas, I., R. Verhoeff en H.B.G. Ganzeboom (1990). *Podiumkunsten en publiek. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar omvang en samenstelling van het publiek van de podiumkunsten*. Rijswijk: ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Manders, Th. en J. Kropman (1978). *Sportdeelname: wat weten we ervan?* Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociologie (ITS).
- Nagel, I. (2009). Cultural participation between the ages of 14 and 24: Intergenerational transmission or cultural mobility? In: *European Sociological Review*, jg. 26, nr. 5, p. 541-556 (esr.oxfordjournals.org/content/26/5/541.full).
- Nagel, I., H. Ganzeboom en F. Haanstra (1996). *Cultuurdeelname in de levensloop: de invloed van ouders, school en buitenschoolse kunsteducatie*. Utrecht: LOKV.
- Nagel, I., M. Damen en F. Haanstra (2010). The arts course ckv1 and cultural participation in the Netherlands. In: *Poetics*, jg. 38, nr. 4, p. 365-385.
- Ranshuysen, L. en H.B.G. Ganzeboom (1993). *Cultuureducatie en cultuurparticipatie. Opzet en effecten van de kunstbijkuren en de muziekluisterlessen in het Amsterdams primair onderwijs*. Rijswijk: ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Scheerder, J. (2004). Het sportgedrag van jongeren in relatie tot het ouderlijk sportkapitaal. In: *Vrijetijdstudies*, jg. 22, nr. 4, p. 7-20.
- Smithuijsen, C. (1997). *Het luisterpeloton; twee generaties concertgangers vergeleken aan de hand van onderzoek naar Utrechtse abbonementhouders in 1961 en 1993*. Amsterdam: Boekmanstudies.
- Stubbe, J. (2006). *The genetics of exercise behaviour and psychological well-being* (proefschrift). Enschede: Febodruk bv.
- Swaan, A. de (1979). *Uitgaansbeperking en uitgaansangst. Over de verschuiving van bevelshuishouding naar onderhandelingshuishouding*. Amsterdam: De Gids/Meulenhoff.
- Tiessen-Raaphorst, A. (nog te verschijnen). Sportdeelname in verschillende levensfasen. In: A. Tiessen-Raaphorst, D. Verbeek, J. de Haan en K. Breedveld (red.), *Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tiessen-Raaphorst, A., A. Roest en D. Verbeek (nog te verschijnen). Uitgaven aan sport. In: A. Tiessen-Raaphorst, D. Verbeek, J. de Haan en K. Breedveld (red.), *Sport: een leven lang. Rapportage sport 2010*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Waal, M. de (1989). *Daar ga je toch niet heen? Een oriënterende studie over jongeren en gevestigde kunst*. Amsterdam: Raad voor het Jeugdbeleid/Boekmanstichting.
- Wel, F. van (1993). Een cultuurkloof tussen de generaties? Cultuurstijlen onder jongeren en hun persoonlijke netwerk. In: *Boekmancahier*, jg. 5, nr. 17, p. 306-327.